

ВИХОВАННЯ ЦІННОСТІ ОСОБИСТОСТІ ІНШОЇ ЛЮДИНИ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

У статті розглядається проблема формування цінності особистості іншої людини у молодших школярів в умовах воєнного конфлікту. Проаналізовано вплив війни на психологічний стан дітей, їхні соціальні зв'язки та ціннісні орієнтації. Поглиблено питання адаптації освітнього процесу до нових реалій та розробки ефективних стратегій виховання толерантності та емпатії у дітей.

Ключові слова: цінності, молодший шкільний вік, воєнний стан, ціннісно-формувальна концепція, освітній процес.

The article focuses on the problem of developing the value of others in younger schoolchildren during armed conflict. It examines the effects of war on children's psychological state, social interactions, and value systems. The paper also explores ways to adapt the educational process to new realities and develop effective strategies for fostering tolerance and empathy in children.

Keywords: values, primary school age, wartime, value-forming concept, educational process.

Сучасні воєнні конфлікти, з їхніми руйнівними наслідками та глибокими психологічними травмами, створюють безпрецедентні виклики для освіти. Особливо гостро стоїть питання формування у дітей цінності людського життя та поваги до інших людей. Молодші школярі, як найвразливіша категорія населення, потребують особливої підтримки в цей складний період.

Науковиці А.Горлова та Ю.Калашнікова вважають, що «з урахуванням соціально-економічних викликів, саме системі освіти належить визначальна роль розвитку соціальної компетентності як інтегральної та інтегративної суб'єктної якості особистості, що визначає її ефективну соціалізацію» [1, с. 184]. Це твердження набуває особливої актуальності в умовах воєнного конфлікту. Адже саме в цей період формується світогляд підростаючого покоління, закладаються основи їхніх цінностей та соціальних навичок. Виховання цінності особистості іншого в молодших школярів є невід'ємною складовою розвитку соціальної компетентності. Воно допомагає дітям не лише адаптуватися до складних умов, але й сприяє формуванню їхньої особистості як активних і відповідальних громадян. Таким чином, освіта має стати провідною силою у подоланні негативних наслідків війни та створенні більш гуманного і толерантного суспільства.

У публікації О.Зінченко визначено, що емоційна сфера здобувачів характеризується тривожністю, депресією, переважанням вербальної агресії та дратівливості [4]. Чинники стресу здобувачів різноманітні і залежать від

конкретного ходу бойових дій. Адаптація до освітнього процесу за умов війни ускладнюється втратою мотивації до навчання, відсутністю системної психологічної допомоги та потенційної дискримінацією.

Війна створює безліч перешкод на шляху формування позитивних цінностей у дітей. Страх, тривога та відчуття небезпеки, які супроводжують воєнний час, можуть негативно впливати на емоційний стан дітей, ускладнювати розвиток емпатії та розуміння почуттів інших людей. Обмеження соціальних контактів, вимушена міграція або зміна звичного способу життя також можуть негативно впливати на формування соціальних навичок і здатності до співпраці. Крім того, потік інформації, часто переповнений негативом і маніпуляціями, може формувати у дітей упередженість і нетерпимість до інших.

Однак, навіть у найскладніших умовах, існують можливості для виховання цінності іншої особистості. Спільна діяльність, спрямована на досягнення спільних цілей, допомагає дітям відчувати себе частиною групи, розвиває навички співпраці та взаємодопомоги. Створення безпечного простору для вираження почуттів і емоцій дозволяє дітям краще розуміти себе та інших, розвивати емпатію. Читання книг, перегляд фільмів та обговорення реальних життєвих ситуацій сприяють формуванню уявлень про різноманітність людського досвіду та поглядів. Залучення дітей до волонтерської діяльності, спрямованої на допомогу іншим, розвиває почуття відповідальності та співчуття.

Цінності – це значущі для особистості явища, принципи, події тощо [2, с. 201]. У дослідженнях Т. Яценко та Н. Шкляєвої зазначено, що «цінності особистості утворюють систему її ціннісних орієнтацій, тобто сукупність найважливіших якостей внутрішньої структури особистості, що є для неї особливо значущими... система ціннісних орієнтацій виступає регулятором особистісного становлення, слугує критерієм норм і правил поведінки особистості» [5]. Діти молодшого шкільного віку, як губки, вбирають у себе цінності оточуючих, і війна, як потужний соціокультурний фактор, безсумнівно, впливає на формування їхньої ціннісної системи. Однак, саме в цей складний період особливо важливо свідомо формувати у дітей цінність людського життя та поваги до інших людей. Розуміння того, що цінності є не статичними, а динамічними, дозволяє педагогам та батькам адаптувати свої виховні стратегії до мінливих умов і свідомо формувати у дітей такі цінності, які допоможуть їм не лише вижити в складних умовах, але й стати активними громадянами, здатними будувати краще майбутнє для себе і для інших.

Автори Г. Лемко, І. Дідух та О. Ворошук висвітлили актуальність побудови та реалізації ціннісно-формувальної концепції виховання дітей та молоді [3]. В контексті даної концепції вважаємо доцільним для ефективного виховання цінності особистості іншої людини в умовах воєнного конфлікту створювати особливе навчальне середовище. Воно має бути безпечним, довірливим і орієнтованим на розвиток соціальних навичок. Використання інтерактивних методів навчання, таких як рольові ігри, дискусії та проекти, дозволяє зробити навчальний процес більш цікавим і ефективним.

Включення соціальних тем у навчальні програми сприяє розвитку критичного мислення та здатності до аналізу складних соціальних ситуацій.

Отже, важливу роль у вихованні цінностей відіграє співпраця освітян, психологів, соціальних працівників та батьків. Спільними зусиллями можна створити систему підтримки дітей, яка допоможе їм подолати наслідки стресу і травми, розвинути в собі найкращі людські якості та стати активними громадянами своєї країни.

Виховання цінності іншої особистості в умовах воєнного конфлікту є складним, але надзвичайно важливим завданням. Воно потребує комплексного підходу, який включає в себе створення безпечного навчального середовища, використання інтерактивних методів навчання, співпрацю з батьками та іншими фахівцями. Інвестуючи в розвиток соціальних навичок і емпатії у дітей, ми закладаємо фундамент для будівництва більш справедливого і гуманного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горлова А., Калашнікова Ю. Шляхи розвитку soft skills як передумова формування соціальної компетентності майбутнього вчителя початкової школи. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Редактори-упорядники М. Пантук, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 47. Том 2. 314 с
2. Суспільні цінності населення України в теоретичних і практичних вимірах / авт. колектив: М.І. Михальченко (керівник) та ін. Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2013. 336 с.
3. Lemko H., Didukh I., Voroshchuk O. Value-forming concept of education of personality of a school student in independent Ukraine. *Mountain School of Ukrainian Carpaty*. 2022. DOI:10.15330/msuc.2022.26.129-133
4. Zinchenko, O. Analysis of studies of psychological peculiarities of student youth in the conditions of war. *Technologies of intellect development*. 2023. DOI:10.31108/3.2023.7.2.9
5. Yatsenko T., Shklyaiava, H. The features of the formation the value orientations of student youth in the conditions of war in Ukraine. *Habitus*. 2023. DOI:10.32782/2663-5208.2023.51.21

Науковий керівник кандидатка педагогічних наук, доцентка Горлова А.В.